

شناسایی مؤلفه‌ها و پیامدهای آموزش مجازی سواد رسانه‌ای سایبری مطالعه موردی: معلمان ابتدایی شهر زاهدان

۱. الناز سراوانی: دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، علوم تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
۲. مهدی شریعتمداری: استادیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
۳. فرشته کردستانی*: استادیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
ایمیل: fe.kordestani92@gmail.com (نویسنده مسئول)
۴. فاطمه حمیدی فر: دانشیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

هدف از انجام این پژوهش شناسایی مؤلفه‌ها و پیامدهای آموزش مجازی سواد رسانه‌ای سایبری به معلمان ابتدایی شهر زاهدان است. این پژوهش به روش ترکیبی (کیفی - کمی) از نوع طرح متوالی اکتشافی انجام شد که در بخش کیفی از روش نظریه داده بنیاد و در بخش کمی از روش پیمایشی استفاده گردید. نمونه پژوهش در بخش کیفی، شامل کلیه خبرگان و صاحب‌نظران در حوزه مدیریت آموزشی و یا ارتباطات با گرایش رسانه است. بود که از روش نمونه‌گیری هدفمند مبتنی بر معیار و گلوله برفی استفاده شد. مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۲۵ نفر از خبره صورت گرفت. جامعه آماری در بخش کمی، معلمان دوره ابتدایی شهر زاهدان (۲۱۷۰ نفر) بود که نمونه‌ای به روش نمونه‌گیری تصادفی و به حجم ۳۲۷ نفر انتخاب شد. ابزار پژوهش در این بخش، پرسشنامه محقق ساخته بر پایه مدل نظری حاصل از نظر خبرگان در مرحله کیفی پژوهش بود. در بخش کیفی مصاحبه‌ها پیاده‌سازی شده و به شکل استقرایی و مبتنی بر شیوه‌گراند تئوری، الگوی استروسین در نرم‌افزار MAXQDA12 مورد تحلیل قرار گرفتند، در بخش کمی داده‌ها با مدل معادلات ساختاری تحلیل شد. دانش، آگاهی، مهارت و نگرش مؤلفه‌های آموزش مجازی سواد رسانه‌ای سایبری به معلمان بودند که در این میان دانش، آگاهی و مهارت بیشترین تأثیر را در سواد رسانه‌ای افراد داشتند. پیامدهای آموزش مجازی سواد رسانه‌ای سایبری به معلمان نیز شامل پیامدهای اجتماعی، فردی و حرفه‌ای بود که پیامدهای اجتماعی بیشترین بار عاملی داشت. در کل یافته‌های بخش کمی نتایج بخش کیفی را تأیید کردند. نتایج این پژوهش بر ضرورت تقویت مهارت‌ها، آگاهی‌ها و دانش رسانه‌ای سایبری در آموزش مجازی تأکید دارند تا افراد بتوانند در این فضا به‌طور مؤثر و آگاهانه فعالیت کنند. همچنین، پیامدهای اجتماعی نقش محوری‌تری در تحلیل حاضر ایفا می‌کنند و این می‌تواند برای طراحی سیاست‌ها و استراتژی‌های اجتماعی و حرفه‌ای مؤثر باشد.

واژگان کلیدی: آموزش، آموزش مجازی، دوره ابتدایی، سایبری، سواد رسانه، سواد رسانه‌ای سایبری.

مقدمه

در دنیای دیجیتال امروز، رسانه‌ها و فناوری‌های اطلاعاتی به بخش جدایی‌ناپذیری از زندگی روزمره تبدیل شده‌اند. اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و ابزارهای دیجیتال نه تنها در ارتباطات فردی بلکه در تمامی جنبه‌های جامعه از جمله آموزش تأثیرات گسترده‌ای بر جای گذاشته‌اند. با رشد بی‌سابقه اطلاعات و دسترسی آسان به منابع مختلف، نیاز به سواد رسانه‌ای بیش از پیش احساس می‌شود. سواد رسانه‌ای به‌عنوان توانایی تحلیل، ارزیابی و استفاده صحیح از اطلاعات رسانه‌ای، برای معلمان به‌ویژه در دنیای مجازی امروزی اهمیت زیادی دارد. معلمان به‌عنوان افراد کلیدی در فرآیند آموزش و یادگیری، مسئولیت دارند که نه تنها خود از این مهارت برخوردار باشند، بلکه باید دانش آموزان را نیز در مواجهه با حجم انبوه اطلاعات به‌طور صحیح هدایت کنند (Lee et al., 2023).

در گذشته، معلمان تنها به انتقال دانش از طریق منابع چاپی و کلاسی محدود می‌شدند. اما اکنون، با گسترش دسترسی به اینترنت و منابع آنلاین، این نقش تغییر کرده است. معلمان به ابزاری برای فیلتر کردن و تحلیل اطلاعات تبدیل شده‌اند و باید قادر باشند منابع معتبر را از منابع نادرست تشخیص دهند. رسانه‌ها و فناوری‌ها به‌سرعت در حال تغییر هستند و به همین دلیل آموزش مجازی سواد رسانه‌ای برای معلمان ضرورت یافته است. آموزش مجازی این امکان را فراهم می‌کند که معلمان بدون محدودیت‌های جغرافیایی و زمانی، بتوانند این مهارت‌ها را کسب کنند و آن‌ها را در عمل به کار بگیرند (Ejtehadi et al., 2017).

یکی از دلایل اصلی ضرورت آموزش مجازی سواد رسانه‌ای به معلمان، رشد فزاینده اخبار جعلی و اطلاعات نادرست است. در فضای مجازی، حجم اطلاعاتی که به‌طور روزانه منتشر می‌شود، به‌شدت زیاد است و از این‌رو، تمایز بین اطلاعات صحیح و نادرست برای کاربران دشوار شده است. مطالعات اخیر نشان می‌دهند که بیش از ۶۰ درصد از کاربران اینترنت با اطلاعات نادرست و اخبار جعلی مواجه می‌شوند و بسیاری از آن‌ها قادر به شناسایی منابع غیر معتبر نیستند. این مشکل به‌ویژه در میان معلمان می‌تواند تأثیرات منفی زیادی داشته باشد، زیرا آن‌ها به‌عنوان مربیان و الگوهای آموزشی باید از اطلاعات صحیح استفاده کنند و این اطلاعات را به‌درستی به دانش آموزان منتقل نمایند (Friggeri et al., 2023).

در این راستا، معلمان باید آموزش ببینند تا در برابر این چالش‌ها از مهارت‌های تحلیل محتوای دیجیتال و ارزیابی منابع استفاده کنند. این آموزش‌ها به معلمان کمک می‌کنند تا قادر به شناسایی و استفاده صحیح از منابع معتبر در فرآیند آموزش خود باشند. به‌علاوه، مهارت‌های سواد رسانه‌ای نه تنها به معلمان کمک می‌کند که از محتوای دیجیتال به‌طور مؤثر استفاده کنند، بلکه به آن‌ها این توانایی را می‌دهد که به‌عنوان الگوی درست رفتار آنلاین به دانش آموزان خود آموزش دهند. به‌عنوان مثال، یک معلم آموزش‌دیده در سواد رسانه‌ای قادر است تا دانش آموزان خود را در انتخاب منابع معتبر راهنمایی کند و از انتشار اخبار نادرست در کلاس‌های آنلاین جلوگیری نماید (Lee et al., 2023).

همچنین، سواد رسانه‌ای به معلمان کمک می‌کند تا درک بهتری از شیوه‌های استفاده از ابزارهای دیجیتال در آموزش آنلاین داشته باشند. آموزش مجازی سواد رسانه‌ای برای معلمان، به‌ویژه در شرایط بحران‌ها و شیوع بیماری‌هایی مانند کرونا، اهمیت بیشتری پیدا کرده است. در دوران پاندمی، آموزش آنلاین به یک ضرورت جهانی تبدیل شد و بسیاری از معلمان ناچار شدند که ابزارهای دیجیتال را برای تدریس به‌کارگیرند. با این حال، بسیاری از معلمان از کمبود منابع آموزشی و آموزش‌های کافی در این زمینه رنج می‌بردند. طبق تحقیقات انجام‌شده، تنها ۴۰ درصد از معلمان در سطح جهانی آموزش‌های مناسبی در زمینه استفاده از فناوری‌های آموزشی و رسانه‌های دیجیتال دریافت کرده‌اند. این آمار نشان می‌دهد که بسیاری از معلمان هنوز آمادگی کافی برای استفاده از رسانه‌ها و ابزارهای دیجیتال در تدریس ندارند (Palero & Mutya, 2022).

آموزش مجازی سواد رسانه‌ای به معلمان این امکان را می‌دهد که آن‌ها بدون نیاز به حضور فیزیکی در دوره‌های آموزشی، توانمندی‌های خود را در زمینه ارزیابی محتوای دیجیتال و استفاده مؤثر از ابزارهای آموزشی آنلاین ارتقاء دهند. در واقع، این نوع آموزش‌ها به معلمان این امکان را می‌دهد که با بهره‌گیری از منابع دیجیتال و آنلاین، کیفیت تدریس خود را بهبود بخشند و از فرصت‌های جدید برای آموزش دانش‌آموزان بهره‌برداری کنند (Palero & Mutya, 2022; Panol et al., 2021).

در این زمینه، پژوهش‌های اخیر نشان داده‌اند که معلمان باسواد رسانه‌ای بالا، توانسته‌اند به شکل مؤثری از ابزارهای دیجیتال در کلاس‌های آنلاین استفاده کنند. به‌عنوان مثال، تحقیقی که توسط Lee و همکاران (۲۰۲۳) انجام شد، نشان داد که معلمان آموزش‌دیده در زمینه سواد رسانه‌ای توانسته‌اند محتوای دیجیتال را به‌گونه‌ای تحلیل و انتخاب کنند که موجب افزایش مشارکت دانش‌آموزان در کلاس‌های آنلاین شده است. این تحقیق همچنین نشان داد که معلمان دارای سواد رسانه‌ای بالا، به‌طور مؤثری توانسته‌اند از منابع آنلاین برای ارتقاء یادگیری و تفکر انتقادی در دانش‌آموزان استفاده کنند (Lee et al., 2023). کرونا (۲۰۲۴) در مطالعه موردی به بررسی ادراک شش معلم دبیرستان از شایستگی خود در رابطه با آموزش سواد رسانه‌ای پرداخت. پژوهش به شیوه کیفی و با استفاده از ابزار مصاحبه انجام شد. یافته‌ها حاکی از افزایش درک شده موارد زیر است: ارتباط سواد رسانه‌ای با محتوای برنامه درسی، زبان سواد رسانه‌ای، استفاده از وب و ارزیابی رسانه. از جمله پیامدهای استفاده از سواد رسانه‌ای برای عدالت اجتماعی است (Korona, 2024). لاهدماسکی و مانولا (۲۰۲۳) به بررسی شایستگی‌های سواد رسانه‌ای دانشجو معلمان پرداختند. این پژوهش به شیوه کیفی (تحلیل محتوا) و با ابزار مصاحبه انجام شد. نمونه مورد مطالعه ۳۷ دانشجو معلم شرکت‌کننده در دوره سواد رسانه‌ای بودند. یافته‌ها نشان داد که شایستگی‌های سواد رسانه‌ای یکی از مهارت‌های لازم سواد جدید بودند. این شایستگی‌ها شامل ارزیابی و تفسیر، تولید رسانه و فعالیت در محیط‌های رسانه‌ای بودند (Lähdesmäki & Maunula, 2023). مطالعه فریولو و موتایا (۲۰۲۲) باهدف ثبت تجربیات زیسته معلمان ریاضیات در زمینه آموزش از راه دور (مجازی) انجام شد. این مطالعه کیفی و از نوع پدیدار شناختی است. نمونه مورد مطالعه معلمان ریاضی شهر کبوا^۱ فلیپین بودند. در این پژوهش از روش مصاحبه در جمع‌آوری داده‌ها استفاده شده است. این مطالعه

¹ Cebu

نشان داد که آموزش از راه دور یکی از بهترین راه‌ها برای ادامه یادگیری دانش‌آموزان است. با این حال، عملکرد ریاضی دانش‌آموزان با استفاده از آموزش از راه دور بسیار کمتر از استاندارد مورد انتظار است. یکی از عوامل مؤثر بر آموزش از راه دور شناسایی شده نگرش دانش‌آموزان بود (Friolo & Mutya, 2022). پژوهش پارلو و موتیا (۲۰۲۲) باهدف ارزیابی آمادگی معلمان برای آموزش از راه دور آنلاین در آموزش علوم از نظر مهارت‌های فنی، مهارت‌های ارتباطی، نگرش نسبت به یادگیری آنلاین و مدیریت زمان انجام شده است. این پژوهش به شیوه کمی و با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام شد. جامعه مورد مطالعه معلمان مدارس فلیپین بودند. نتایج این پژوهش نشان داد که نتایج نشان داد که آمادگی معلمان از نظر مهارت‌های فنی، مهارت‌های ارتباطی، نگرش نسبت به آموزش از راه دور آنلاین و مدیریت زمان بالا بود. مهارت‌های فنی، مهارت‌های ارتباطی، نگرش نسبت به آموزش از راه دور آنلاین و مدیریت زمان پیش‌بینی کننده آمادگی معلمان برای آموزش از راه دور آنلاین بودند (Palero & Mutya, 2022). گالستین و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی نیمه تجربی به اجرای برنامه آموزش سواد رسانه از طریق تلفن همراه پرداختند. ابزار مورد استفاده فرم و جامعه مورد مطالعه معلمان آینده (دانشجویان) بودند. مؤلفه‌های انگیزشی، شناختی، فناوری، بازتابی از جمله شایستگی‌های رسانه‌ای مورد نیاز معلمان است و همچنین، نتایج نشان داد که آموزش ارائه شده در کسب صلاحیت‌های رسانه‌ای معلمان مؤثر بوده است. نویسندگان نتیجه می‌گیرند که مطالعه روش‌های نوین روش‌شناختی و فناوری آموزش رسانه، تاریخچه پیدایش و توسعه آن‌ها، استفاده خلاقانه در فرآیند آموزشی، چشم‌اندازهای جدیدی را برای استفاده از پتانسیل آموزشی و رشدی آموزش رسانه در مدرسه و دانشگاه می‌گشاید (Galustyan et al., 2019). مطالعه رامادهان، سوکما و ایندریانی (۲۰۱۹) باهدف بررسی شایستگی‌های معلمان در زمینه سواد رسانه‌های دیجیتال انجام شده است. این پژوهش یک مطالعه توصیفی با روش پیمایش است. نمونه مورد مطالعه ۱۱۲ معلم زبان اندونزیایی در غرب سوماترا بودند. ابزار این پژوهش پرسشنامه بود. نتایج مطالعه نشان می‌دهد که اکثر معلمان از رسانه‌های دیجیتال برای کمک به فرآیند یادگیری استفاده کرده‌اند. با این حال، رسانه‌های دیجیتال مورد استفاده هنوز محدود است و هنوز متنوع نیست. استفاده از رسانه‌های دیجیتال در یادگیری آثار مثبت و منفی دارد. برای به دست آوردن حداکثر تأثیرات مثبت و اجتناب از اثرات منفی، شایستگی معلم برای تحقق آن لازم است (Ramadhan et al., 2019). داور پناه و دیگران (۱۴۰۲) در پژوهش خود مدل آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش را دادند. روش پژوهش کمی و ابزار آن پرسشنامه بود. اگرچه جامعه مورد مطالعه معلمان بودند ولی بر روی آموزش سواد رسانه‌ای معلمان تمرکز نکرده است. این مدل دارای ۶ بعد معلم سواد رسانه‌ای، آموزش و پرورش، برنامه درسی، مدرسه، دولت و وزارت آموزش و پرورش و ۴۹ گویه بود. یافته‌ها نشان داد که ۶ بعد و مؤلفه‌هایشان بر آموزش سواد رسانه‌ای در آموزش و پرورش اثر دارند (Davarpanah et al., 2023). کاووسی (۱۳۹۸) در پژوهشی که مشابه پژوهش حاضر به صورت ترکیبی انجام شد بر شاخص‌های دانش رسانه‌ای، مهارت‌های تدریس، مهارت‌های تفکر، مهارت رسانه‌ای، سواد رسانه‌های نوظهور و صلاحیت پداگوژیک تأکید کرد که از حیث با این پژوهش همگرایی دارد (Kavousi, 2019). امیری و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی خود به مهارت‌های دسترسی، مهارت‌های استفاده-

کاربرد، مهارت‌های ارزیابی-تجزیه، تحلیل و مهارت‌های تولید رسانه رسیده‌اند که از یافته‌های این پژوهش پشتیبانی می‌کند. اما در این پژوهش استفاده از رسانه در قالب مدلی مصرف رسانه‌ای متعادل و مناسب قرار گرفته است (Amiri et al., 2019).

دو نظریه پاتر و تامن از جمله نظریه‌های منتخب برای این پژوهش هستند. این دو نظریه دارای مرجعیت و اهمیت در حوزه سواد رسانه و آموزش آن هستند. نظریه پاتر تمرکز بر مخاطب و رسانه دارد. از سویی در نظریه تامن توجه به شرایطی محیطی مخاطب و رسانه موردتوجه قرار می‌دهد و به‌نوعی این دو نظریه مکمل یکدیگر بوده و در دستیابی به اهداف پژوهش کمک بسیار زیادی می‌کنند. همچنین، نظریه ارتباط‌گرایی زیمنس نیز به‌عنوان یکی دیگر از نظریه‌هایی است که در این پژوهش موردتوجه قرار گرفت. دلیل این امر آن است که نظریه ارتباط‌گرایی به‌عنوان یک پارادایم در عصر دیجیتال مطرح است و این نظریه، نظریه‌های یادگیری رفتارگرایی، شناخت‌گرایی و سازنده‌گرایی را به چالش کشانده و در رویارویی با آن‌ها، با توجه به الزامات عصر دیجیتال کارآمدتر جلوه نموده است (Farajollahi et al., 2017). از سویی نظریه ارتباط‌گرایی در توسعه و ظهور تکنیک‌های جدید آموزشی در دوره‌های مجازی، جهت انتقال کنترل از مدرس به یک یادگیرنده به‌طور فزاینده‌ای تأثیرگذار می‌باشد (Ejtehadi et al., 2017).

علاوه بر این، آموزش سواد رسانه‌ای به معلمان می‌تواند به تقویت مهارت‌های تفکر انتقادی و حل مسئله در دانش‌آموزان کمک کند. در دنیای پر از اطلاعات امروز، آموزش دانش‌آموزان در استفاده از رسانه‌ها به‌طور صحیح و انتقادی، یکی از مهم‌ترین اهداف آموزشی به شمار می‌آید. معلمان با استفاده از سواد رسانه‌ای قادر خواهند بود تا دانش‌آموزان خود را به‌گونه‌ای آموزش دهند که آن‌ها قادر به ارزیابی و تحلیل اطلاعات، شناسایی منابع معتبر و اجتناب از منابع غیر معتبر باشند (Mohajan & Mohajan, 2022). بنابراین، برای بهبود کیفیت تدریس و افزایش توانمندی‌های معلمان در استفاده از رسانه‌ها نیازمند آموزش مجازی سواد رسانه‌ای به آن‌هاست که زمینه‌ساز ارتقاء مهارت‌های تفکر انتقادی و تحلیل اطلاعات در دانش‌آموزان نیز خواهد بود. برای تحقق این هدف، لازم است که دوره‌های آموزشی و منابع مناسبی برای معلمان فراهم شوند تا آن‌ها بتوانند با چالش‌های جدید در فضای دیجیتال به‌خوبی مواجه گردند. افزون بر این‌ها، شهر زاهدان مرکز استان سیستان و بلوچستان دارای شرایط و موقعیت استراتژیک خاصی است، چراکه به سبب هم‌جواری با کشورهای نظیر پاکستان و افغانستان تحت تأثیر فرهنگ‌های ناخواسته آن‌ها قرار می‌گیرد و این فرهنگ‌ها بر افکار، عقاید و حتی درک و دریافت پیام‌ها و مفاهیم در فضای مجازی اثر می‌گذارد و به‌تبع آن تربیت و نوع آموزش دانش‌آموزان نیز از آن متأثر می‌گردد و باعث بروز مشکلات فرهنگی می‌گردد. نظر به مسائل برشمرده، این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این پرسش‌هاست: مؤلفه‌های آموزش مجازی سواد رسانه‌ای سایبری به معلمان ابتدایی شهر زاهدان چیست؟ پیامدهای نظام آموزش مجازی سواد رسانه‌ای سایبری به معلمان ابتدایی شهر زاهدان چیست؟ آیا داده‌های به‌دست آمده با مدل‌های نظری از مؤلفه‌ها و پیامدها برآزنده هستند؟

روش‌شناسی

پژوهش حاضر به لحاظ رویکرد، ترکیبی (کیفی-کمی) از نوع اکتشافی-متوالی می‌باشد. در بخش کیفی از روش داده بنیاد استفاده شده است. جامعه پژوهش مشتمل بر کلیه خبرگان و صاحب‌نظران در حوزه مدیریت آموزشی و یا ارتباطات با گرایش رسانه

است. نمونه‌گیری از نوع کیفی هدفمند و تکنیک‌های گزینش مبتنی بر معیار و گلوله‌برفی است. معیار انتخاب دارا بودن یک یا چند ویژگی مانند عضو هیئت‌علمی دانشگاه و مدرس در زمینه مدیریت آموزشی و یا ارتباطات با گرایش رسانه؛ پژوهشگر در زمینه مدیریت آموزشی و یا رسانه و دارای حداقل دو مقاله علمی- پژوهشی بود. تعداد افراد نمونه بر اساس دستیابی به اشباع داده‌ها (کفایت داده‌ها) تعیین گردید. در این پژوهش پژوهشگر از مصاحبه ۲۲ به بعد دریافت که داده‌ها به اشباع رسیده است ولی برای حصول اطمینان تا مصاحبه ۲۵ ادامه داد. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه ساختاریافته بود. مصاحبه‌ها به صورت حضوری و یا الکترونیکی برگزار شد. تحلیل داده‌های گردآوری‌شده، مبتنی بر گراند تئوری، الگوی استروسین (SEG) است که با استفاده از کدگذاری باز، محوری و انتخابی با کمک نرم‌افزار مکس کیودا ورژن ۱۲ انجام شده است که این تحلیل، دوشادوش گردآوری داده صورت پذیرفت. جهت قابلیت اعتماد (اعتمادپذیری) پژوهش از چهار ملاک اعتبار پذیری، انتقال‌پذیری، قابلیت اطمینان و تأیید پذیری لینکلن و گوبا (۱۹۸۵) استفاده شده است. بخش کمی پژوهش با روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری معلمان دوره ابتدایی شهر زاهدان (۲۱۷۰ نفر) بودند. برای نمونه‌گیری از روش تصادفی استفاده شد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران به تعداد ۳۲۷ نفر مشخص شد. ابزار پژوهش پرسشنامه‌ای بر مبنای چارچوب نظری بود. برای تعیین روایی ظاهری، پرسشنامه در اختیار گروه کانونی (استاد راهنما و مشاور) قرار گرفت و اشکال‌های ساختاری آن رفع گردید. برای روایی محتوایی، پرسشنامه در اختیار پنج نفر از خبرگان آموزش مجازی و سواد رسانه‌ای قرار گرفت و نظر آنان کسب گردید و آن‌ها شاخص‌هایی که از نظرشان لازم بود را افزودند. برای روایی سازه (مدل) از تحلیل عاملی استفاده شد. برای تعیین پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ و پایایی مرکب استفاده شده است. از آنجایی که همه ابعاد آلفای کرونباخ بیش از ۰/۷ داشتند بنابراین پرسشنامه از پایایی مناسب برخوردار بود. در این پژوهش ساختار عاملی مؤلفه‌های آموزش مجازی سواد رسانه‌ای و پیامدهای آن با روش تحلیل عاملی بررسی شد، همچنین برازندگی داده - مدل و آزمون مدل اندازه‌گیری با روش تحلیل عاملی تأییدی انجام شد.

یافته‌ها

برای پاسخ به پرسش‌های پژوهش، دو بخش کیفی و کمی انجام گرفت. در بخش کیفی با رویکرد اکتشافی و مبتنی بر روش نظریه داده بنیاد به شناسایی و استخراج مقوله‌های، مؤلفه‌ها و کدها پرداخته شده است. در کدگذاری محوری، بار دیگر متن مصاحبه به همراه کدهای بازخوانده شد و ضمن مقایسه کدها باهم، ارتباط بین مفاهیم بررسی گردید. بر این اساس، طبق جدول زیر تدوین شد:

جدول ۱. کدهای به دست آمده پس از کدگذاری باز، محوری و انتخابی

مقوله	مفهوم	کدها	حاصل شواهد
(حاصل)	(حاصل)	کدگذاری باز	
کدگذاری	کدگذاری		
انتخابی)	(محوری)		

مؤلفه‌های آموزش مجازی	دانش	مفهوم‌پردازی رسانه	"آشنایی با مفهوم‌پردازی رسانه و نهادینه شدن آن‌ها در ذهن افراد، نقش مهمی در اندیشیدن عمیق‌تر و اثربخش‌تر دارد و معلمان باید در مورد آن آموزش ببینند."
		مبانی نظری رسانه	"مبانی نظری رسانه شامل مجموعه‌ای از تئوری‌ها، مفاهیم و الگوهای تفسیری است که سبب درک و تحلیل رسانه‌ها و نقش آن‌ها در جامعه می‌شود. در آموزش سواد رسانه‌ای باید مبانی نظری رسانه به معلمان آموخته شود."
		مخاطب‌شناسی و روش‌های اقتناع وی	"مخاطب‌شناسی یک امر مستمر و ادامه‌دار است و در واقع هنر خطیب آن است که بتواند مخاطبان خود را با توجه به شرایط زمانی و مکانی تحت تأثیر خود قرار دهد. بنابراین یکی از ابعادی که باید در آموزش سواد رسانه‌ای مورد توجه قرار بگیرد همین مخاطب‌شناسی و طرقي است که وی اقتناع می‌گردد."
		دانش فناوری‌های جدید و کاربرد آن‌ها	"دانش درباره فناوری‌های جدید و کاربرد آن‌ها برای معلمان بسیار ضروری است. به دلیل پیشرفت‌های فناوری، استفاده از ابزارهای جدید و نوآورانه در فرایند آموزش و یادگیری ضروری است. معلمان باید برای ارائه مطالب و افزایش تعامل با دانش‌آموزان خود با فناوری‌های جدید و کاربرد آن‌ها دانش داشته باشند."
		حفظ امنیت	"هنگام کار معلمان در فضای مجازی حفظ امنیت کاربران بسیار مهم است. باید تضمین شود که اطلاعات شخصی معلمان به‌صورت مناسب و با رعایت قوانین امنیتی حفظ می‌شود و معلمان باید در این زمینه دانش کافی داشته باشند."
		جایگاه رسانه در آموزش	"جایگاه رسانه در آموزش بسیار مهم است و اثر زیادی بر فرایند یادگیری دارد. رسانه‌ها، ابزارهایی هستند که اطلاعات و محتوا را به‌صورت گسترده و عمومی منتشر می‌کنند و در ارتباط با آموزش، نقش بسیار مؤثری دارند. دانش معلمان نسبت به اهمیت و کاربرد آن در آموزش باید افزایش پیدا کند."
		محیط رسانه	"در آموزش سواد رسانه‌ای به معلمان باید به محیطی که رسانه در آن قرار دارد و به‌تمامی ابعاد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی توجه گردد. اجتماع و نوع نگرش جامعه، شرایط فرهنگ و بافت جامعه، شرایط اقتصادی جامعه و همچنین شرایط سیاسی حاکم بر جامعه هدف آموزش، باید مورد توجه قرار گیرد."
		مهارت تفکر انتقادی	"معلمان باید به دانش‌آموزان خود یاد بدهند کجا و چگونه جستجو و تحقق صحت خبرها را انجام دهند و چگونه از منابع قابل اعتماد استفاده کنند و خود معلمان نیز باید دارای مهارت تفکر انتقادی باشند یعنی تحلیل و ارزیابی بحرانی محتوا، نگاه‌ها و نقدهای مطرح‌شده در رسانه."
		مهارت تولید محتوا	"محتوای الکترونیکی یکی از بنیان‌های اساسی سیستم‌های آموزشی است. تحقق اهداف یادگیری و آموزشی بر اساس تهیه و تولید محتوای مناسب و کارآمد است. معلم باید بتواند با تلفیق دانشی که درباره رسانه‌ها دارد با فناوری که می‌تواند اثرگذاری پیام را افزایش دهد دست به تولید محتوا بزند این محتوا می‌تواند پوستر، فیلم آموزشی، بازی، آزمون، کتاب گویا و... باشد. از این طریق امکان برقرار ارتباط با دانش‌آموزان بیشتر می‌شود."
		مهارت ارزیابی رسانه	"با پر شدن فضای مجازی از منابع و اطلاعات، تحلیل و بررسی صحت منابع به چالش کشیده شده است. آموزش سواد رسانه‌ای سایبری به معلمان دوره ابتدایی کمک می‌کند تا بتوانند به دانش‌آموزان خود نشان دهند که چگونه منابع را تحلیل و ارزیابی کنند و خود نیز باید دارای این مهارت باشند."
		مهارت تحلیل رسانه‌ای	"معلمان باید به دانش‌آموزان خود بیاموزند که چگونه تحلیل و ارزیابی مطالب رسانه‌ای را انجام دهند. بنابراین لازم است خود هم این مهارت‌ها را دارا باشند."
		مهارت‌های زیباشناختی	"معلمان خود باید در مورد درک زبان، سبک و اصول هنری رسانه‌های سایبری آموزش‌های لازم را ببینند و مهارت کسب کنند. دامنه مهارت‌ها بسیار وسیع است. مثلاً توجه به موضوعات اخلاقی در زمان انتخاب محتوا و یا توانایی در تشخیص و درک درست و یا غلط بودن پیام رسانه همه نیاز به مهارت دارد."
		مهارت‌های اخلاقی	"معلمان باید آگاه باشند که چگونه رسانه‌ها می‌توانند بر روحیات و احساسات دانش‌آموزان تأثیر بگذارند و چگونه می‌توانند این تأثیر را به نفع آموزش و پرورش استفاده کنند. بنابراین خود نیز نیاز دارند که از تأثیرات رسانه بر روحیات و احساسات افراد اطلاعات جامعی داشته باشند. همچنین معلمان می‌توانند تأثیرگذاری مثبت رسانه را در نگرش افراد تقویت کنند."
		مهارت فنی	"آموزش‌دهنده باید ابتدا به تقویت مهارت‌های لازم برای استفاده از منابع اطلاعاتی و رسانه‌ای بپردازد. مهارت فنی بیشتر شامل مهارت‌های استفاده از رسانه‌ها است. مثل نصب یک نرم‌افزار بر روی کامپیوتر یا گوشی موبایل. یا این که چطور فرد یک صفحه شخصی یا عمومی در اینستاگرام ایجاد کند که هر فردی نتواند اطلاعات و مطالب را دریافت کند."
		مهارت‌های پداگوژیکی	"معلمان باید یکسری از مهارت‌ها مثل روش‌ها و فنون تدریس، ارزشیابی و ارزیابی دانش‌آموزان، آیین کلاس داری و آموزش و یادگیری را کسب کنند."

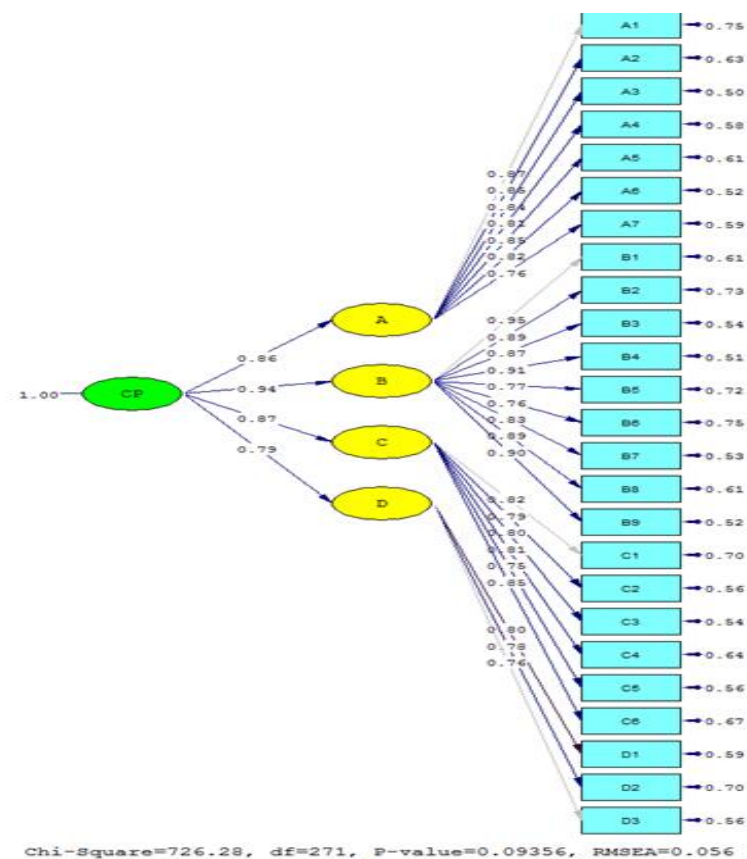
<p>"معلمان باید با نوع رسانه‌های مختلف آشنا باشند، از جمله رادیو، تلویزیون، رسانه‌های اجتماعی، رسانه‌های چاپی و غیره. سایبری مانند وبسایت‌ها و پورتال‌ها، پادکست‌ها و فروم‌ها و گروه‌های گفتگو آنلاین و مانند این‌ها آشنایی کافی و لازم را پیدا کنند."</p> <p>"معلمان باید به دانش‌آموزان خود توضیح دهند که چگونگی عکس‌العمل به رسانه‌ها و تأثیرات آن در جامعه ما چگونه است و لازم است خودشان نیز شناخت لازم و کافی را از تمامی ابعاد سواد رسانه داشته باشند. آن‌ها باید از نقش‌های گوناگون رسانه و همچنین کارکردهای مختلف آن نیز آگاهی داشته باشند."</p> <p>"معلمان باید به دانش‌آموزان خود آموزش دهند که چگونه استفاده صحیح و هوشمندانه از رسانه‌ها را درک کرده و تأثیرات آن در زندگی شخصی، فرهنگ، سیاسی و اجتماعی را درک کرده و تحلیل کنید. خود نیز باید دارای این نوع آگاهی باشند."</p> <p>"معلمان باید به دانش‌آموزان خود آگاه ساخته حقوق رسانه شخص، حق عبور به اطلاعات، حق پاسخگویی، حق حفظ حریم خصوصی و حق دسترسی به اطلاعات را بدهند و قبل از این‌ها خود باید نسبت به آن آگاه باشند."</p>	<p>آشنا بودن با انواع رسانه‌های سایبری</p> <p>نقش رسانه کارکردهای رسانه تأثیرات رسانه حقوق رسانه</p>	<p>آگاهی</p>	
<p>"اکثر مخاطبان در معرض انبوهی از اطلاعات قرار دارند که به شکلی صاعقه وار، تأثیری کوتاه از خود برجای می‌گذارد و بعد هم به فراموش می‌شود. برای مدیریت چنین شرایطی نیاز به رژیم مصرف رسانه داریم. معلمان باید افرادی پرورش بدهند که بدانند چه زمانی چه میزانی، از چه منابع رسانه‌ای استفاده کنند. پس خود نیز باید این چنین باشند."</p>	<p>آگاهی ایجاد الگوی مصرف رسانه‌ای متعادل و مناسب</p>	<p>آگاهی ایجاد الگوی مصرف رسانه‌ای متعادل و مناسب</p>	
<p>"توجه داشته باشید که باید در آموزش سواد رسانه‌ای سایبری به معلمان مورد توجه قرار بگیرد نگرش مثبت به دسترسی به اطلاعات، به اشتراک اطلاعات، محرمانگی و حفظ حریم شخصی است."</p>	<p>نگرش مثبت به دسترسی به اطلاعات</p> <p>نگرش مثبت به اشتراک اطلاعات</p> <p>نگرش مثبت به محرمانگی و حفظ حریم شخصی</p>	<p>نگرش مثبت به دسترسی به اطلاعات</p> <p>نگرش مثبت به اشتراک اطلاعات</p> <p>نگرش مثبت به محرمانگی و حفظ حریم شخصی</p>	<p>نگرش</p>
<p>"آموزش مجازی امکان استفاده از آموزش‌های متنوع و مطلوب در هر زمان و مکانی برای معلمان فراهم می‌آورد."</p> <p>"آموزش مجازی سبب می‌شود معلمان همیشه بدون در نظر گرفتن شرایط از یادگیری مطلوب و مادام‌العمر بهره‌مند گردند."</p> <p>"آموزش مجازی می‌تواند در کنار آموزش حضوری کیفیت و بهره‌وری یادگیری در معلمان شرکت‌کننده را در حد مطلوبی افزایش دهد."</p> <p>"به نظرم وقتی فراگیر بتواند به شکل مستقل از دیگران، نگاه و زاویه دید خود را نسبت به ماجرا یا مسئله پیدا کند. این موضوع شاید کمی راحت و آسان به نظر برسد اما به مهارت، توانمندی و همچنین تمرین زیادی نیاز دارد. اگر فردی بتواند توانمندی‌های مورد نظر را در خود کشف کرده و آن‌ها را ارتقا دهد، قطعاً قادر است از تفکر انتقادی در زندگی خود بهره‌مند شود."</p>	<p>امکان یادگیری در هر زمان و هر مکان کمک به یادگیری مادام‌العمر افزایش کمیت و کیفیت یادگیری رشد مهارت انتقادی</p>	<p>امکان یادگیری در هر زمان و هر مکان کمک به یادگیری مادام‌العمر افزایش کمیت و کیفیت یادگیری رشد مهارت انتقادی</p>	<p>پیامدها پیامدهای فردی</p>
<p>"مهم‌ترین مزیت آموزش سواد رسانه، آن استفاده ایمن و مسئولانه از فضای مجازی و رسانه است. آموزش سواد رسانه‌ای معلمان را با مفاهیم امنیت آنلاین، حفاظت از حریم خصوصی و رفتارهای مسئولانه در فضای مجازی آشنا می‌کند. آن‌ها می‌توانند بهتر بفهمند که چگونه از رسانه‌ها به‌طور امن استفاده کنند و همچنین حریم خصوصی خود و دیگران را حفظ کنند."</p>	<p>توانمندسازی در مصرف و رژیم رسانه-ای (درست، ایمن و مسئولانه)</p>	<p>توانمندسازی در مصرف و رژیم رسانه-ای (درست، ایمن و مسئولانه)</p>	
<p>"با آموزش سواد رسانه‌ای، معلمان قادر خواهند بود به دانش‌آموزان خود نحوه استفاده صحیح از رسانه‌ها را آموزش دهند. آن‌ها می‌توانند به دانش‌آموزان بیاموزند که چگونه اطلاعات را ارزیابی کنند، منابع معتبر را تشخیص دهند و از خطرات امنیتی در فضای سایبری پیشگیری کنند."</p>	<p>صرفه‌جویی در وقت معلمان</p>	<p>صرفه‌جویی در وقت معلمان</p>	

هزینه‌های اقتصادی	<p>"آموزش مجازی به معلمان سبب صرفه‌جویی در وقت آنان می‌شود. زمانی که هزینه‌ها در آموزش مجازی کاهش می‌یابد می‌توان آن هزینه را برای موارد دیگر در آموزش استفاده کرد."</p>
پیامدهای حرفه‌ای	<p>"با استفاده از آموزش مجازی، افراد می‌توانند هزینه‌های آموزشی را به نسبت کاهش دهند. با کمک یادگیری الکترونیکی تحقق عدالت آموزشی و ایجاد فرصت یادگیری برای افراد در هر لحظه و در هر مکان با هر بودجه فراهم می‌شود. با استفاده از دوره‌های آموزشی مجازی، نیاز به فضای آموزشی فیزیکی برای کارکنان حذف می‌شود و این به نوبه خود می‌تواند به شدت هزینه‌ها را کاهش دهد."</p>
برقراری نظم در آموزش	<p>"آموزش سواد رسانه‌ای به معلمان کمک می‌کند تا روش‌های جدید و خلاقانه مؤثرتر برای استفاده از رسانه‌ها را در فرآیند آموزش و پرورش بپذیرند."</p>
کاهش شکاف بین نسلیها	<p>"با آموزش سواد رسانه‌ای سایبری، معلمان قادر خواهند بود قوانین و الزامات استفاده صحیح از فضای مجازی را به دانش آموزان آموزش دهند. این موضوع باعث تقویت نظم کلاس و کاهش مشکلات مربوط به استفاده نامناسب از فضای مجازی در دوران درس خواهد شد."</p>
تربیت دانش آموزان آگاه	<p>مهم‌ترین ابزار به‌منظور جلوگیری از آسیب‌های پیش روی ناشی از گسترش رسانه و ایجاد شکاف بین نسلیها، داشتن سواد رسانه‌ای سایبری است و آموزش آن به معلمان سبب کاهش شکاف بین نسلی می‌شود."</p>
سواد رسانه‌ای سایبری بالاتر دانش آموزان	<p>"بدون شک با مجهز شدن خود معلمین به اصول و الگوهای صحیح سواد رسانه‌ای سایبری تربیت رسانه‌ای صحیح‌تری صورت می‌گیرد."</p>
تغییر نقش معلمان	<p>"به عقیده من یکی از پیامدهای آموزش سواد رسانه‌ای سایبری به معلمان این است که باعث افزایش سطح سواد رسانه‌ای سایبری بالاتر در دانش آموزان می‌گردد."</p>
پیامدهای اجتماعی	<p>"معلمانی که دارای سواد رسانه‌ای هستند می‌توانند این مهارت‌ها را به شاگردان خویش نیز منتقل نموده و در ساختن آینده‌ای روشن و بهتر برای جامعه، نقش مؤثری داشته باشند. تغییر نقش معلمان سنتی به معلمان مدرن و هوشمند می‌تواند با آگاهی و دانش به‌روز نسبت به آموزش و تربیت دانش آموزان گام‌هایی شایسته و هدفمند از سمت معلمان باشد."</p>
ارتقاء مهارت‌های اجتماعی	<p>"رسانه‌ها در کنار کارکردهای مثبت، کژ کارکرد دارند و آسیب‌هایی از سوی آنها متصور است اما این آسیب‌ها راه‌حل‌های فردی و جمعی دارد. رسانه‌های نوین در خانواده، قدرت، مشارکت و مشروعیت سیاسی اثر دارند. مؤثرترین راه برای کاهش آسیب‌های اجتماعی ناشی از استفاده نامطلوب از فضای مجازی و رسانه‌ها علاوه بر تصویب قوانین، کسب آموزش‌های تخصصی و امنیتی استفاده از اینترنت و در مجموع ارتقای سواد رسانه‌ای است."</p>
حفظ هویت فرهنگی	<p>"مهارت اجتماعی ابزاری است که به افراد اجازه می‌دهد ارتباط برقرار کنند، یاد بگیرند، درخواست کمک کنند، نیازهای خود را به شیوه مناسب برآورده کنند، با دیگران کنار بیایند، دوست پیدا کنند، روابط سالم ایجاد کنند و از خود محافظت کنند. در این دوران که عصر تسلط رسانه‌های سایبری است آموزش سواد رسانه به ارتقای این مهارت‌ها کمک می‌کند."</p>

<p>"فضای مجازی به‌عنوان مهم‌ترین ابزار ارتباطی و اطلاعاتی، فرصت‌ها و تهدیدهایی را در زندگی استفاده‌کنندگان ایجاد می‌کند؛ در جریان تعامل کاربران با فضای مجازی، ارزش‌ها و هویتشان، دستخوش تغییراتی می‌شود. ارزش‌ها حلقه اتصال فرهنگ هر قوم و ملتی با نسل آینده هستند و غفلت از این مهم می‌تواند جوامع را با بحران هویت مواجه کند. آموزش سواد رسانه‌ای سایبری و مباحث مرتبط با فضای مجازی جهت حفظ هویت فرهنگی ضروری به نظر می‌رسد."</p>	دمکراسی خواهی
<p>"به نظرم یکی از پیامدهای اصلی سواد رسانه‌ای دمکراسی خواهی است. خوب یک معلم باسواد رسانه‌ای هم از این موضوع مبرا نیست."</p>	امنیت(اطلاعات شخصی، کشور، مالی و غیره)
<p>"با گسترش استفاده از فضای مجازی، خطرات جدید نظیر سوءاستفاده از اطلاعات شخصی و تهدیدات آنلاین نیز افزایش یافته است. آموزش سواد رسانه‌ای سایبری به معلمان دوره ابتدایی کمک می‌کند تا بتوانند به دانش آموزان خود درباره راه‌های حفاظت و امنیت در فضای مجازی آموزش دهند. آن‌ها قادر خواهند بود به دانش آموزان نشان دهند که چگونه اطلاعات شخصی خود را محافظت کرده و با تقلب‌ها و تلاش‌های تقلب در فضای مجازی مقابله کنند."</p>	تحقق جامعه‌ای دانا
<p>"با آموزش سواد رسانه‌ای، معلمان قادر خواهند بود به دانش آموزان خود در موردحفاظت از حریم خصوصی و امنیت آموزش‌های مؤثر و کارآمدی دهند."</p>	تقویت ارتباط بین معلم و خانواده
<p>"آموزش و ارتقاء سواد رسانه‌ای شهروندان در جامعه دانایی نیازمند این است که همه شهروندان در معرض این دانش‌ها و آموزش‌ها قرار گیرند از طرفی، تحقق جامعه‌ای دانا در گروه آموزش سواد رسانه‌ای به‌صورت مستمر است."</p>	به رسمیت شناختن حقوق شهروندی

در پاسخ به این‌که آیا داده‌ها با مؤلفه‌های آموزش مجازی سواد رسانه‌ای سایبری برارنده هستند از تحلیل عاملی تأییدی

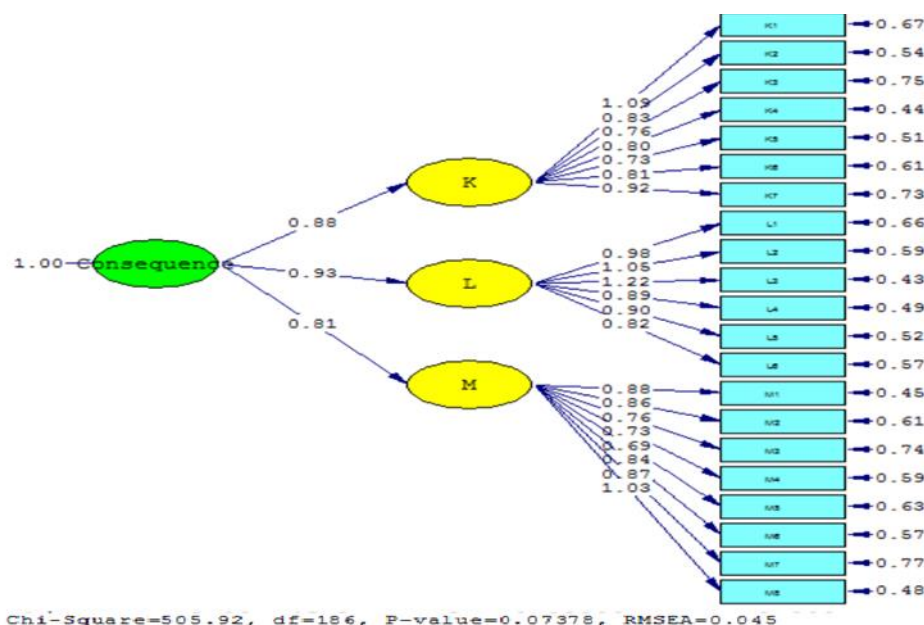
استفاده شد. مدل آزمون شده مؤلفه‌های آموزش مجازی سواد رسانه‌ای سایبری در شکل ۱. آمده است.

A: دانش B: مهارت C: آگاهی D: نگرش

شکل ۱. مدل اندازه‌گیری مؤلفه‌های آموزش مجازی سواد رسانه‌ای در حالت ضرایب استاندارد

شاخص‌های برازش مدل حاکی از مناسب بودن مدل اندازه‌گیری مؤلفه‌های آموزش مجازی سواد رسانه‌ای با مقدار RMSEA برابر ۰/۰۵۶ می‌باشد و با توجه به اینکه کمتر از ۰/۱ است نشان‌دهنده میانگین مجذور خطاهای مدل مناسب است. همچنین مقدار کای دو به درجه آزادی کمتر از ۳ می‌باشد. میزان شاخص‌های AGFI, GFI و NFI نیز به ترتیب برابر با ۰/۹۳، ۰/۹۶ و ۰/۹۵ می‌باشد. مجموعه شاخص‌های برازندگی نشان می‌دهد که داده‌ها با مدل از برازندگی مناسب برخوردار است. در این مدل بارهای عاملی به‌دست‌آمده برای دانش، مهارت، آگاهی و نگرش به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۹۴، ۰/۸۷ و ۰/۷۹ هستند. بارهای عاملی مربوط به هر یک از شاخص‌ها نیز مشخص است که در دامنه بین ۰/۷۵ تا ۰/۹۵ قرار دارد. در پاسخ به این که آیا داده‌ها با پیامدهای آموزش مجازی سواد رسانه‌ای معلمان برازنده هستند از عاملی تأییدی استفاده شد. مدل آزمون شده پیامدهای آموزش مجازی سواد رسانه‌ای معلمان در شکل ۲ آمده است.

K: پیامدهای فردی L: پیامدهای اجتماعی M: پیامدهای حرفه‌ای

شکل ۲. مدل اندازه‌گیری پیامدهای آموزش مجازی سواد رسانه‌ای در حالت ضرایب استاندارد

شاخص‌های برازش مدل حاکی از مناسب بودن مدل اندازه‌گیری پیامدهای آموزش مجازی سواد رسانه‌ای با مقدار RMSEA برابر ۰/۰۴۵ می‌باشد و با توجه به اینکه کمتر از ۰/۱ است نشان‌دهنده میانگین مجذور خطاهای مدل مناسب است. همچنین مقدار کای دو به درجه آزادی کمتر از ۳ می‌باشد. میزان شاخص‌های AGFI, GFI و NFI نیز به ترتیب برابر با ۰/۹۵، ۰/۹۹ و ۰/۹۶ می‌باشد. مجموعه شاخص‌های برازندگی نشان می‌دهد که داده‌ها با مدل از برازندگی مناسب برخوردار است. بارهای عاملی به دست آمده برای پیامدهای فردی، پیامدهای اجتماعی و پیامدهای حرفه‌ای به ترتیب ۰/۸۸، ۰/۹۳ و ۰/۸۱ هستند. بارهای عاملی مربوط به هر یک از شاخص‌ها نیز مشخص است که در دامنه بین ۰/۷۳ تا ۱/۲۲ قرار دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج تحقیق نشان داد که مدل‌های اندازه‌گیری مؤلفه‌های آموزش مجازی سواد رسانه‌ای سایبری و پیامدهای آن، هم در حالت تخمین استاندارد و هم از نظر معنی‌داری در دو تحلیل مرتبه اول و دوم، برازش مناسبی دارند. از آنجا که شاخص‌های برازش مدل‌ها در دامنه قابل قبولی قرار گرفتند، مدل‌ها تأیید شدند. تأیید مدل‌ها در مرتبه اول که نشان‌دهنده رابطه بین متغیرهای پنهان و گویه‌های مشاهده‌پذیر است و در مرتبه دوم که دولایه پنهان را شامل می‌شود، نشان‌دهنده درستی مناسب این لایه‌ها است و به‌طور کلی از صحت و دقت مدل‌ها در سنجش ابعاد موردنظر حکایت دارد. همچنین، از نظر معنی‌داری نیز مدل‌ها از سطح معنی‌داری قابل قبولی برخوردار هستند.

در مدل اندازه‌گیری مؤلفه‌های آموزش مجازی سواد رسانه‌ای، بارهای عاملی به‌دست‌آمده برای ابعاد مختلف این مؤلفه‌ها نشان‌دهنده ارتباط قوی و معنادار هر بعد با ساختار کلی مدل است. به‌طور خاص، بارهای عاملی برای ابعاد مهارت، آگاهی و دانش به‌طور چشمگیری بالاست، که نشان می‌دهد این ابعاد بیشترین تأثیر را در سواد رسانه‌ای افراد در بستر آموزش مجازی دارند. این امر می‌تواند به دلیل این باشد که مهارت‌های رسانه‌ای و آگاهی از رسانه‌ها برای دسترسی به اطلاعات صحیح، تحلیل محتوای رسانه‌ای و تعامل مؤثر با منابع آنلاین اهمیت ویژه‌ای دارند. در مقایسه، بار عاملی نگرش نسبتاً پایین‌تر است، که می‌تواند نشان‌دهنده این باشد که گرچه نگرش به رسانه‌های دیجیتال و آنلاین تأثیرگذار است، اما ممکن است به‌اندازه مهارت‌ها و آگاهی‌ها در تعیین سواد رسانه‌ای در آموزش مجازی نقش نداشته باشد. همچنین، بارهای عاملی مربوط به هر یک از شاخص‌ها در دامنه‌ای بین ۰/۷۵ تا ۰/۹۵ قرار دارند که نشان‌دهنده همبستگی بالای شاخص‌ها با ابعاد مختلف مدل و اهمیت یکپارچگی این شاخص‌ها در اندازه‌گیری مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای است. در مجموع، این نتایج بر ضرورت تقویت مهارت‌ها، آگاهی‌ها و دانش رسانه‌ای در آموزش مجازی تأکید دارند تا افراد بتوانند در این فضا به‌طور مؤثر و آگاهانه فعالیت کنند.

نتایج تحلیل بارهای عاملی و تعاملی نشان داد که پیامدهای اجتماعی بالاترین تأثیر را در مدل موردبررسی دارند، با بار عاملی ۰/۹۳ که نشان‌دهنده همبستگی بالای این بعد با سایر متغیرهاست. این امر ممکن است به این دلیل باشد که پیامدهای اجتماعی تأثیرات گسترده‌تری بر فرد و جامعه دارند و در جنبه‌های مختلف زندگی افراد، از جمله روابط اجتماعی، نگرش‌ها و رفتارها، نمود پیدا می‌کنند. در مقابل، پیامدهای حرفه‌ای با بار ۰/۸۱ کمترین تأثیر را داشته‌اند، که می‌تواند ناشی از محدودیت‌های آن‌ها در محیط‌های شغلی و حرفه‌ای باشد. علاوه بر این، بارهای تعاملی بین شاخص‌ها نیز در دامنه‌ای بین ۰/۷۳ تا ۱/۲۲ قرار دارد که نشان‌دهنده تعاملات پیچیده و وابستگی‌های متقابل بین ابعاد مختلف مطالعه است. این نتایج به‌وضوح نشان می‌دهد که پیامدهای اجتماعی نقش محوری‌تری در تحلیل حاضر ایفا می‌کنند و این می‌تواند برای طراحی سیاست‌ها و استراتژی‌های اجتماعی و حرفه‌ای مؤثر باشد.

مرور پژوهش‌های پیشین نشان داد که کمتر پژوهشی به بررسی مؤلفه‌ها و پیامدهای آموزش مجازی سواد رسانه‌ای سائیری پرداخته است و در ایران نیز کمتر اثری وجود دارد که به‌طور مشخص به بحث آموزش مجازی سواد رسانه‌ای سائیری پرداخته باشد، ولی بر اساس یافته‌های حاصل در خلال انجام پژوهش می‌توان برخی تشابه‌ها را پیدا کرد. در اینجا به علت محدودیت حجم مقاله تنها به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود.

کرونا (۲۰۲۴) همانند پژوهش حاضر به بررسی جامعه معلمان می‌پردازد و رویکرد کیفی داشته و ابزار آن مصاحبه است. این پژوهش نیز به ارتباط سواد رسانه‌ای با محتوای برنامه درسی، زبان سواد رسانه‌ای، استفاده از وب و ارزیابی رسانه اشاره می‌کند. همچنین پیامدهای استفاده از سواد رسانه‌ای برای عدالت اجتماعی می‌داند (Korona, 2024). لاهدماسکی و مانولا (۲۰۲۳) به بررسی شایستگی‌های سواد رسانه‌ای دانشجوی معلمان پرداختند و مانند این پژوهش به شیوه کیفی و با ابزار مصاحبه انجام شد. همچنین مهارت‌های لازم برای شایستگی معلمان شامل ارزیابی و تفسیر، تولید رسانه و فعالیت در محیط‌های رسانه‌ای بود (Lähdesmäki & Maunula, 2023).

پژوهش فریولو و موتایا (۲۰۲۲) مشابه این پژوهش، جامعه مورد مطالعه اش معلمان می‌باشند با این تفاوت که نتایج آموزش مجازی را بر دانش آموزان مورد مطالعه قرار می‌دهد و رویکرد کیفی صرف را انتخاب کرده است. در پژوهش مذکور هم مشابه پژوهش حاضر بر نگرش فراگیران تأکید شده بود (Friolo & Mutya, 2022). گالستین و همکاران (۲۰۱۹) شایستگی‌های مورد نیاز سواد رسانه‌ای را در سه بخش انگیزشی، شناختی و فناوری دسته‌بندی می‌کنند که بسیار محدودتر از پژوهش حاضر است و فقط به شیوه کمی انجام شده است. آن‌ها هم‌راستا با این پژوهش دریافتند که روش‌های نوین آموزش رسانه باید بکار گرفته شود و معلمان باید دانشی درباره تاریخچه پیدایش و توسعه رسانه‌ها و استفاده خلاقانه در فرآیند آموزشی به دست آورند (Galustyan et al., 2019). مطالعه رامادان، سوکما و ایندربانی (۲۰۱۹) در بخشی از پژوهش خود دریافتند که شایستگی سواد رسانه‌ای معلم برای به دست آوردن حداکثر تأثیرات مثبت و اجتناب از اثرات منفی رسانه است که هم‌جهت با این پژوهش است. پژوهش آن‌ها نسبت به پژوهش حاضر از نظر روش و جامعه و ابزار مورد استفاده محدودیت دارد (Ramadhan et al., 2019). همچنین، مطالعه داور پناه و دیگران (۱۴۰۲) با روش کمی به مدل آموزش سواد رسانه‌ای رسید اما در برخی از شاخص‌ها مانند شاخص‌هایی مانند رسانه شناسی، مهارت فنی، تفکر انتقادی، مهارت‌های ارتباطی، ارزشیابی، تفکر انتقادی، قدرت تحلیل، مخاطب فعال، خودکنترلی، توانایی تولید با این پژوهش همخوانی دارد (Davarpanah et al., 2023). کاوسی (۱۳۹۸) در پژوهشی که مشابه پژوهش حاضر به صورت ترکیبی انجام شد بر شاخص‌های دانش رسانه‌ای، مهارت‌های تدریس، مهارت‌های تفکر، مهارت رسانه‌ای، سواد رسانه‌های نوظهور و صلاحیت پداگوژیک تأکید کرد که از حیث با این پژوهش همگرایی دارد (Kavousi, 2019). امیری و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی خود به مهارت‌های دسترسی، مهارت‌های استفاده-کاربرد، مهارت‌های ارزیابی-تجزیه، تحلیل و مهارت‌های تولید رسانه رسیدند که از یافته‌های این پژوهش پشتیبانی می‌کند. اما در این پژوهش استفاده از رسانه در قالب مدلی مصرف رسانه‌ای متعادل و مناسب قرار گرفته است (Amiri et al., 2019).

در راستای یافته‌های پژوهش، از آنجایی که اسناد بالادستی آموزش و پرورش (سند تحول بنیادین، سند برنامه درسی ملی و...) چراغ راه آن هستند و فعالیت‌ها و برنامه‌های درسی با توجه به آن‌ها تهیه و تنظیم می‌گردد، بنابراین پیشنهاد می‌شود در این اسناد ابعاد و مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای سایبری مورد توجه قرار گیرد. همچنین آموزش سواد رسانه‌ای چه به صورت مجازی و چه به صورت سنتی برای معلمان و دانش‌آموزان اجباری شده و الزام قانونی پیدا کند.

منابع

- Amiri, J., Zabolizadeh, A., & Karami Noumiundi, S. (2019). Strategies for Increasing Media and Information Literacy of Teachers. *Media Studies*, 14, 1-24.
- Davarpanah, A., Shahamat, N., Zarei, R., & Ahmadi, E. (2023). Media Literacy Education Model in Education. *Quarterly Journal of New Advances in Educational Management*, 4(2), 83-105.
- Ejtehadi, M., Ghourchian, N. G., & Mirzaei, N. (2017). Constructivism and Connectivism in E-Learning. *Information and Communication Technology in Educational Sciences*, 7(4), 5-29.
- Farajollahi, M., Esmaili, Z., Sarmadi, M., & Ghanbari, A. (2017). Designing a Learning Quality Model Based on Siemens' Connectivism Theory in Universities Implementing Distance Education. *Educational Strategies in Medical Sciences*, 10(1), 52-63.
- Friggeri, A., Adamic, L. A., & Eckles, D. (2023). Rumor Cascades.

- Friolo, R. V., & Mutya, R. C. (2022). Mathematics Teachers' Perception on Modular Distance Learning: A Phenomenological Study. *International Journal of Multidisciplinary: Applied Business and Education Research*, 3(9), 1607-1615. <https://doi.org/10.11594/ijmaber.03.09.01>
- Galustyan, O. V., Vyunova, N. I., Komarova, E. P. A. U. S. E. S., Gamisonija, S., & Sklyarova, O. N. (2019). Formation of media competence of future teachers by means of ICT and mobile technologies. *International Journal of Interactive Mobile Technologies*, 31(3), 324-391. <https://doi.org/10.3991/ijim.v13i11.11350>
- Kavousi, D. (2019). *Investigating the Professional Competencies of Teachers of Thought and Media Literacy Course* University of Birjand, Faculty of Educational Sciences and Psychology].
- Korona, M. (2024). Teachers' perceptions of media literacy competence during an online professional development. *Journal of Media Literacy Education*, 16(1), 36-49. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2024-16-1-3>
- Lähdesmäki, S., & Maunula, M. (2023). Empowering media literacy skills: enhancing student teachers' awareness of new literacy competencies in teacher education. *International Journal of Technology and Inclusive Education*, 12(2). <https://doi.org/10.20533/ijtie.2047.0533.2023.0238>
- Lee, J., Kim, S., Choi, H., Leu, D. J., Forzani, E., Rhoads, C., & Kinzer, C. K. (2023). The impact of media literacy training on teachers' use of digital resources in the classroom 21st century literacies: A policy research agenda. *Journal of Educational Technology & Society*, 26(2), 45-58. <https://doi.org/10.1002/rrq.388>
- Mohajan, D., & Mohajan, H. (2022). Straussian Grounded Theory: An Evolved Variant in Qualitative Research. *Studies in Social Science & Humanities*, 2(1), 33-40. <https://doi.org/10.56397/SSSH.2023.02.06>
- Palero, M. A. G., & Mutya, R. C. (2022). Teacher's Readiness towards Online Distance Learning in Science Teaching in the New Normal. *International Journal of Sciences: Basic and Applied Research*, 63(1), 132-154.
- Panol, R. F., Caballes, D. G., & Vasquez, A. G. (2021). Teachers' Readiness Level on Online Teaching: Embracing Distance Learning Modality.
- Ramadhan, S., Sukma, E., & Indriyani, V. (2019). Teacher competence in utilizing digital media literacy in education.

Identifying the Components and Outcomes of Virtual Cyber Media Literacy Education: A Case Study of Primary School Teachers in Zahedan

1. Elnaz Saravani: Phd Student in Educational Management, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
2. Mehdi Shariatmadari: Assistant Professor, Department of Educational Management and Higher Education, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
3. Fereshteh Kordestani*: Assistant Professor, Department of Educational Management and Higher Education, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: fe.kordestani92@gmail.com (Corresponding Author)
3. Fatemeh Hamidifar: Associate Professor, Department of Educational Management and Higher Education, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Abstract

The purpose of this study is to identify the components and outcomes of virtual cyber media literacy education for primary school teachers in Zahedan. This research was conducted using a mixed-methods (qualitative-quantitative) approach, specifically employing a sequential exploratory design. The qualitative phase utilized the grounded theory method, while the quantitative phase employed a survey method. The qualitative sample included all experts and scholars in the fields of educational management or media-oriented communication, selected through criterion-based purposive sampling and snowball sampling. Semi-structured interviews were conducted with 25 experts. In the quantitative phase, the statistical population consisted of primary school teachers in Zahedan (2,170 individuals), from whom a random sample of 327 participants was selected. The research instrument in this phase was a researcher-developed questionnaire, based on the theoretical model derived from expert opinions in the qualitative phase. In the qualitative phase, interviews were transcribed and analyzed inductively using Strauss and Corbin's grounded theory approach in MAXQDA 12 software. In the quantitative phase, data were analyzed using structural equation modeling. The identified components of virtual cyber media literacy education for teachers included knowledge, awareness, skills, and attitudes, with knowledge, awareness, and skills exerting the most significant influence on individuals' media literacy. The outcomes of virtual cyber media literacy education for teachers encompassed social, individual, and professional consequences, with social outcomes carrying the highest factor loading. Overall, the findings from the quantitative phase confirmed the results of the qualitative phase. The results of this study emphasize the necessity of strengthening cyber media-related skills, awareness, and knowledge in virtual education, enabling individuals to engage effectively and consciously in this space. Additionally, social outcomes play a more central role in this analysis, which can be instrumental in designing effective social and professional policies and strategies.

Keywords: Education, Virtual Education, Primary Education, Cyber, Media Literacy, Cyber Media Literacy